

แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านห้วย จังหวัดศรีสะเกษ

Guidelines for Cultural tourism Management at Ban Wan, Sisaket province

ธัญพงศ์ สารรัตน์¹ ชำนาญ โสตา² และสาคร ผมพันธ์³
Thanyapong Sararat¹, Chamnan Soda² and Sakorn Phomphan³

บทคัดย่อ (Abstract)

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มุ่งศึกษาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านห้วย อำเภอเมืองฯ จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งเป็นพื้นที่เก่าที่มีประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และมีทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สามารถนำไปจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อต่อยอดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในชุมชน เพื่อให้เกิดความเหมาะสมและยั่งยืนด้วยปัจจัยเชิงคุณภาพโดยการศึกษาเก็บข้อมูลภาคสนาม การสังเกตการณ์ การทำสนทนากลุ่ม และศึกษาเอกสาร ผลการศึกษพบว่า การจัดการการท่องเที่ยวของบ้านห้วย เริ่มต้นใน พ.ศ. 2558 โดยเน้นการท่องเที่ยวเชิงศาสนาเป็นหลัก ด้วยจุดเด่นคือ มีวัดพระธาตุสุพรรณหงส์เป็นศูนย์กลางชุมชน และมีนาวิถีชีวิตวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว เข้าไปร่วมในการท่องเที่ยวของชุมชน แต่ยังคงขาดข้อมูลด้านองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของชุมชน ด้วยความเป็นชุมชนเก่าจึงทำให้มีทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สามารถนำไปต่อยอดสู่การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่มีอยู่ก่อน เพื่อให้เกิดความเข้าใจชุมชน มีความภูมิใจและธำรงรักษาวัฒนธรรมอันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเอาไว้ได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จำเป็นต้องมีการศึกษาประวัติศาสตร์ พัฒนาการของพื้นที่ ทรัพยากรทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่มีในชุมชน นำไปสู่การเรียนรู้และถ่ายทอดให้คนในและนอกชุมชนได้เข้าใจ ภาคภูมิใจ และสร้างความเข้มแข็งในชุมชน ควรมีการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมทั้งจับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ด้วยการส่งเสริมการรักษา ฟื้นฟู สืบสานวัฒนธรรมชุมชน ควรมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานอย่างเหมาะสม เช่น ศูนย์ข้อมูลและบริการเล่าเรื่อง ป้ายบอกทาง และควรมีการส่งเสริมการตลาด และ

¹คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ; Faculty of Education, Sisaket Rajabhat University, Thailand; e-mail : hithanyapongs@hotmail.com

²คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ; Faculty of Education, Sisaket Rajabhat University, Thailand; e-mail : teesa@gmail.com

³กองพัฒนานักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ; Student development Division, Sisaket Rajabhat University, Thailand; e-mail : Sakron.p@sskru.ac.th

การประชาสัมพันธ์ ตลอดจนส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท่องเที่ยวอย่างมีเอกภาพ เพื่อให้การท่องเที่ยวของบ้านห้วยเกิดความยั่งยืน

คำสำคัญ (Keywords) : บ้านห้วย, วัดพระธาตุสุพรรณหงส์, การจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม, ศรีสะเกษ

Abstract

This research aims to study the management approach to cultural tourism of Ban Wan. Amphoe Mueang Sisaket, which is a very old area in Sisaket Province, thus making it historically and culturally significant. The community's rich background and resources are useful to manage cultural tourism and to continue eco-tourism in the neighborhood. To make it stable and appropriate as a qualitative research the following actions will be undertaken : data collection, field work observation, group discussion and document study : the results revealed that tourism management of Ban Wan was started in 2015 by emphasizing on religious tourism. The outstanding thing of Ban Wan was Wat Phrathat Suphannahong Temple that was the community center. In addition, the way of life and culture of Thai-Lao Ethnic Group was also included with community's tourism. However, there was the lack of knowledge on local history, culture, and local wisdom of the community. Since it was the old community, there were some cultural resources that could be developed to cultural tourism based on existing religious tourism in order to understanding the community with pride to maintain culture that was the identity of the community appropriately and sustainably Studies Should be conducted regarding history, area development and cultural resources. Such tangible and intangible resources should be managed appropriately supporting the maintenance and restoration of the community culture. Moreover, the Community should be developed by providing infrastructures in a suitable way like information and service center, historical signs and road signs. These will support marketing and public relations including participation in unique tourism management and will lead to public awareness among locals and outsiders alike. this will lead to understanding and pride that will strengthen and secure Ban Wan's tourism.

Keywords : Ban Wan, Wat Phrathat supannahong, Cultural tourism management, Sisaket

บทนำ (Introduction)

ปัจจุบันกระแสโลกาภิวัตน์และระบบทุนนิยมได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาสังคมไทยเป็นอย่างมาก ทุกประเทศทั่วโลกสามารถติดต่อสื่อสารกันได้อย่างรวดเร็วเป็นโลกไร้พรมแดน แม้แต่การท่องเที่ยวที่มีการนำทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมมาเพื่อตอบรับกระแสการท่องเที่ยวแบบทุนนิยม โดยวัฒนธรรมของชุมชนจึงเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญและมีบทบาทในการดึงดูดการท่องเที่ยววัฒนธรรมให้เกิดขึ้น (Wongwipak, et al., 1984 : 88-89; Chuaybamrung, 2010 : 98-100; Srisantisuk, 2015 : 97)

บ้านห้วย 5 อำเภอเมืองฯ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นชุมชนที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มายาวนาน มีกลุ่มชาติพันธุ์ลาวอาศัยอยู่ แต่เดิมรวมกับบ้านน้ำคำ หมู่ 8 แต่ภายหลังเริ่มได้มีการแยกออกมาตั้งบ้านใหม่ เนื่องจากมีประชากรอาศัยอยู่เพิ่มขึ้น ต่อมาได้มีการเริ่มสร้างพุทธสถานประจำหมู่บ้าน คือ วัดพระธาตุสุพรรณหงส์ หรือ วัดบ้านห้วย แล้วเสร็จ พ.ศ. 2552 จนถึง พ.ศ. 2558 ได้มีการพยายามผลักดันให้มีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชนบ้านห้วย ภายใต้การนำของมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ จนบ้านห้วยได้มีได้พัฒนาจากความเป็นชุมชนหมู่บ้านเกษตรกรรม แปรสภาพมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมที่สำคัญตามลำดับและได้รับความสนใจแห่งหนึ่งในจังหวัดศรีสะเกษ ตามกระแสการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม

บ้านห้วย อำเภอเมืองฯ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่ปัจจุบันกำลังตอบรับกระแสการท่องเที่ยว ทำให้เกิดการท่องเที่ยวต่อนิเวศและวัฒนธรรมขึ้นในชุมชน เนื่องจากทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่อย่างสมบูรณ์ และมีวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นสิ่งที่น่าสนใจในการท่องเที่ยว ทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์อันได้แก่ ระบบนิเวศที่ยังคงมีความสมดุลอยู่ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์กับธรรมชาติ จึงมีการพึงพิงอิงอาศัยกันอย่างลงตัว ทำให้ธรรมชาติยังคงความอุดมสมบูรณ์อยู่ จึงได้มีการพัฒนาพื้นที่บ้านห้วยให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และเชิงวัฒนธรรมโดยจังหวัดศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ และเทศบาลตำบลน้ำคำร่วมกับชาวบ้าน รวมถึงโครงการสำรวจวัดเก่าแก่เพื่อพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยววิถีพุทธของกระทรวงวัฒนธรรม โดยเริ่มนำวัฒนธรรม ประเพณี สถานที่สำคัญที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจคนในชุมชนของวัดบ้านห้วยหรือวัดพระธาตุสุพรรณหงส์ ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนในชุมชน เช่น ผ้าทอลายขิด การจักสานตะกร้าไม้ไผ่ ตะกร้าจากเส้นพลาสติกและต้นกก การแปรรูปอาหาร เป็นต้น และจุดเด่นในเรื่องการเป็นชุมชนในวัฒนธรรมชาติพันธุ์ลาวที่อยู่รวมกันมาช้านานอย่างสันติ (Sangyaanupab et al., 2018 : 9) จากการส่งเสริมการท่องเที่ยวและรูปแบบการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นดังกล่าวในปัจจุบันของหน่วยงานภายนอกชุมชน และในชุมชน ซึ่งเน้นการท่องเที่ยวเชิงศาสนาหรือการท่องเที่ยววิถีพุทธเป็นหลัก แต่ได้พยายามนำเสนอวิถีชีวิต ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชน หากแต่ในแต่ละกิจกรรมต่างที่จัดขึ้นมานั้น เช่น การเที่ยวชมตลาดโบราณ การสักการะบรมสารีริกธาตุ ความเป็นหมู่บ้านกลุ่มชาติพันธุ์ลาว เป็นต้น ยังขาดข้อมูลองค์ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ที่จะทำให้เห็นพัฒนาการความเป็นมาของพื้นที่บ้านห้วย จึงยังไม่เห็นจุดเด่น และไม่สามารถส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจในตัวชุมชน ยากที่จะเน้นย้ำในเรื่องของ

ความเป็นชุมชนเก่าแก่ดั้งเดิมที่พยายามประชาสัมพันธ์ในการท่องเที่ยว ด้วยเหตุนี้จึงสมควรทำการศึกษาข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ภูมิปัญญาต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจพัฒนาการของชุมชน อันจะนำไปสู่ความเข้าใจ และจะเกิดความภาคภูมิใจเข้าใจในวิถีชีวิตของชุมชน นอกจากนี้ยังทำให้ทราบข้อมูลทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีในชุมชน เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างเหมาะสม สามารถนำไปต่อยอดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่กำลังทำอยู่ให้ดำเนินไปได้ด้วยความตระหนักและรู้เท่าทันของที่จะเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว จะทำให้ชุมชนสามารถจัดการและตั้งรับกับปัญหาที่จะเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวภายใต้กระแสการท่องเที่ยวเชิงบริโภคนิยมในปัจจุบันในรูปแบบที่เป็นตัวของตัวเอง และเหมาะสมกับชุมชน (Nantachak, 2007 : 65)

จากการทบทวนงานวรรณกรรมนั้นปรากฏว่ายังไม่มีวิจัยใดทำการศึกษาโดยตรง แต่มีแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และแนวคิดการท่องเที่ยวยั่งยืน แนวคิดแรกคือ แนวคิดประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ที่ช่วยสร้างสำนึกของความเป็นท้องถิ่น ทำให้เกิดความตระหนักถึงคุณค่าของตัวเองและชุมชน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นความรู้ที่มีประโยชน์สำหรับการกำหนดนโยบายการพัฒนาให้สอดคล้องและเหมาะสมกับศักยภาพและข้อจำกัดของแต่ละท้องถิ่น (Saraya, 1996 : 40-47; Waliphodom, 1998 : 40-42) และ แนวคิด การท่องเที่ยว แบบ ยั่งยืน (Sustainable Tourism) ที่เป็นการท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยมเพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย ธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมเยือนสม่ำเสมออย่างเพียงพอ แต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดหรือไม่มีเลยอย่างยั่งยืนยาว (Lertrukmongkol, 1997 : 12-15; Aneksook, 2017 : 49; Kowathanakun, 2010 : 97-100.) และในส่วนการศึกษาอันที่เกี่ยวข้องที่คณะผู้วิจัยจะนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาเพื่อเสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในครั้งนี้ ได้ทำการทบทวนงานวิจัยกึ่งโครงการที่สามารถนำไปเป็นตัวอย่างหรือประยุกต์ใช้ในการศึกษาครั้งนี้มีทั้งหมด 2 งานคือ โครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นในการท่องเที่ยวเชิงศาสนา 1 ตำบล 1 มหาวิทยาลัย (Sisaket Rajabhat University, 2016) และโครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นกับการท่องเที่ยวเชิงศาสนา 1 ชุมชน 1 มหาวิทยาลัย (Sisaket Rajabhat University, 2017) ซึ่งงานทั้งสองเรื่องนี้สามารถนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาในเรื่องของการศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อเสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ยั่งยืนได้เป็นอย่างดี

จากแนวคิดและวรรณกรรมที่ทบทวนมาในข้างต้นนี้ แต่ละส่วนได้ในแนวทางการศึกษาและข้อมูลรายละเอียดที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งมีประโยชน์ต่อการศึกษาในครั้งนี้ กล่าวคือ แนวคิดการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ได้ให้แนวทางในการศึกษา เก็บข้อมูลภาคสนาม และการใช้หลักฐานเพื่อมีข้อมูลในการทำความเข้าใจพัฒนาการของชุมชน ขณะที่แนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวยั่งยืน ทำให้เข้าใจแนวความคิด หลักการในการจัดการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน ส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวยั่งยืนในพื้นที่อื่นนั้นทำให้ทราบแนวทางในการศึกษาประเด็นเรื่องแนวทางการจัดการท่องเที่ยวยั่งยืน ทั้งนี้งานวิจัยต่าง ๆ ที่ได้ทบทวนมานั้น ผู้ศึกษาจะได้นำมาใช้เป็น

แนวทางในการศึกษาเพื่อเสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของบ้านห้วยน้ำในครั้งนี้อย่างได้พยายามหาแนวทางประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาให้มากที่สุด ดังปรากฏในผลการวิจัย

วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives)

ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชน และบทบาทการพัฒนาชุมชนบ้านห้วยน้ำโดยหน่วยงานภายนอก เพื่อเสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่บ้านห้วยน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

การศึกษาข้อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านห้วยน้ำ จ.ศรีสะเกษ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติ พัฒนาการของชุมชนบ้านห้วยน้ำ ข้อมูลทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สำคัญและกระบวนการจัดการและสภาพปัญหาของการจัดการท่องเที่ยว โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษที่มีต่อบ้านห้วยน้ำ เพื่อเสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สามารถนำไปต่อยอดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของบ้านห้วยน้ำ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป ซึ่งสถานที่และประชากรที่ศึกษา คือ ชุมชนบ้านห้วยน้ำ รวมถึงประชากรที่ศึกษา ที่มีการศึกษาทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทจับต้องได้ เช่น ศาสนสถานที่เป็นศูนย์กลางด้านความเชื่อ และทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทจับต้องไม่ได้ ได้แก่ ความรู้ และภูมิปัญญา และบุคคล ที่มีหน่วยการศึกษาเป็นคนและหน่วยงานในการศึกษาครั้งนี้คณะผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกในแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากคุณสมบัติดังต่อไปนี้ คือ ผู้นำทางการปกครอง ผู้ที่ได้รับการยอมรับในชุมชน ผู้นำหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับศาสนาหรือลัทธิ หน่วยงานราชการส่วนกลาง หน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่น คนในและนอกชุมชน จากนั้นใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลโดยศึกษาจากเอกสาร (Documentary) และศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) การสนทนาพูดคุย และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกลุ่มตัวอย่าง (In-depth Interview) โดยการสัมภาษณ์แบบรายบุคคล แบ่งออกเป็น การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ด้วยแนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ดังนี้

1. ศึกษาประวัติ พัฒนาการและข้อมูลพื้นฐานของชุมชนในพื้นที่บ้านห้วยน้ำ เช่น ที่ตั้ง ประวัติการตั้งถิ่นฐานและความเป็นมาของชุมชนในพื้นที่ การปกครอง ลักษณะเศรษฐกิจ ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น ประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรม ภูมิปัญญา เป็นต้น
2. ศึกษาข้อมูล การท่องเที่ยวในปัจจุบันว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร องค์กรใดหรือใครมีส่วนร่วมบ้างอย่างไร ทรัพยากรวัฒนธรรมที่นำมาใช้ในการท่องเที่ยวมีอะไรบ้าง มีการให้คุณค่าและความหมายอย่างไรบ้างผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวอะไร อย่างไร
3. ศึกษาปรากฏการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นและมีสภาพปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ ผลดี-ผลเสีย ที่เกิดจากการแก้ปัญหาที่ผ่านมาในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนบ้านห้วยน้ำ เกิดปัญหาในการ

จัดการอะไรบ้าง ผลการจัดการที่ผ่านมาประสบความสำเร็จหรือไม่ อย่างไร โดยใครบ้างที่ต้องมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา

4. แนวทางหรือรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านห้วยวน ที่เหมาะสมควรทำอย่างไร ใครเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการบ้าง และอาจนำทรัพยากรวัฒนธรรมใดมาจัดการในการท่องเที่ยวที่นี้อย่างไร

ข้อมูลที่ได้จากการรวบรวม และศึกษาตามกระบวนการที่ผ่านมาแล้วข้างต้น นำมาตรวจสอบความถูกต้องและสรุปสาระสำคัญตามประเด็นที่กำหนดไว้ในขอบเขตเนื้อหา โดยวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับชุมชนในการสนทนากลุ่ม และนำผลการศึกษาที่ได้มาวิเคราะห์เสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านห้วยวน จ.ศรีสะเกษ โดยนำเสนอข้อมูลในรูปแบบพรรณนา บรรยายความ แล้วสรุปผลการศึกษา พร้อมชี้ให้เห็นถึงปัญหาและเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ผลการวิจัย (Research Results)

1. พัฒนาการความเป็นมาและความเปลี่ยนแปลงของบ้านห้วยวน

บ้านห้วยวน หมู่ 5 เคยเป็นส่วนหนึ่งของบ้านน้ำคำ หมู่ 6 ตำบลน้ำคำ อำเภอเมืองฯ มีความหมายถึงน้ำใสใจจริง กล่าวคือ เดิมมีชนพื้นเมืองกลุ่มย่อยกลุ่มหนึ่ง เดินทางมาจากทางเหนือ และทางตะวันออก มาเห็นที่ที่เหมาะสมเลยหยุดตั้งบ้าน เรียกว่า “ทับ” ใกล้หนองน้ำเล็ก ๆ แห่งหนึ่ง เรียกว่า หนองทับเก่า แล้วได้พบที่มีน้ำซึมซับอยู่ห่างจากหนองทับไปทางทิศเหนือประมาณ 1 กิโลเมตร จึงได้ย้ายไปตั้งบ้านเรือนและเรียกชื่อบ้านน้ำคำ ตามนามหนองน้ำ (Srisaket Province, 2016 : 123)

จากข้อมูลจากเอกสารที่ได้ข้อมูลจากท้องถิ่น กล่าวว่า หมู่บ้านหมู่ที่ 5 เดิมอยู่รวมกับบ้านน้ำคำ หมู่ที่ 6 ต.สำโรง อ.อุทุมพรพิสัย จ.ขุขันธ์ ซึ่งก่อตั้งขึ้นราวสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย โดยมีผู้เฒ่าเล่าสืบต่อกันมาว่า “มีตาคำและยายเงินสองสามีภรรยาได้พาบริวารจำนวนหนึ่งอพยพลงมาจากทางเหนือ พอเดินทางมาถึงทำเลบริเวณชายป่า (ป่าห้วยสำราญแปลงที่ 3 ในปัจจุบัน) ซึ่งมีแหล่งน้ำน้อยใหญ่มากมาย เช่น กุดหวาย หนองปลาท้าว หนองบัวชี หนองเยี่ยว หนองผิวน้อย เป็นต้น ที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่ทำมาหากินและประกอบอาชีพเกษตรกรรมให้เป็นอย่างดี จึงได้พากันตั้งถิ่นฐานเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ขึ้นใกล้ๆ กับชายป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีบ่อน้ำซับใส มีคราบโคลสี เหลืองคล้ายทองคำไหลออกมาจากป่าไม้หลายแห่ง เช่น คำมะเกต หัวส่งคำ(บ่อดำ) คำมะกอง คำตาจาน คำบุชี และอีกหลายแห่ง จึงได้ใช้เป็นชื่อเรียกหมู่บ้านว่า “น้ำคำ” นอกจากนี้ห่างออกไปราวประมาณ 1.50 กิโลเมตร ทางด้านทิศใต้ ก็มีหนองน้ำขนาดใหญ่อยู่แห่งหนึ่ง ซึ่งมีหลักฐานอ้างอิงได้ว่า ได้มีกองทัพซึ่งประกอบไปด้วยทัพช้าง ทัพม้า และคนเดินเท้ายกพลมาตั้งทัพอยู่ยังบริเวณหนองน้ำดังกล่าว ซึ่งมีแม่ทัพชื่อ “ขุนดง” และต่อมาขุนดงได้มีการเชื่อมความสัมพันธ์เป็นเพื่อนรักกัน (เสี่ยว) กับตาคำ หรือ ขุนคำ หัวหน้าหมู่บ้านน้ำคำ ต่อจากนั้นอีกหลายปีทัพของขุนดงก็ได้อพยพลงมาอยู่รวมกันที่บ้านน้ำคำ เลยทำให้ประชากรเพิ่มมากขึ้น แต่เนื่องจากสภาพพื้นที่ของหมู่บ้านน้ำคำ มีจำนวนจำกัดทำให้จำนวนประชากรหนาแน่นมาก จึงได้แยกย้ายออกมาสร้างบ้านแห่งใหม่บริเวณ

โนนไถ่เคียง เมื่อประมาณ พ.ศ. 2385 โดยบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านแห่งนี้มีว่านชนิดหนึ่งขึ้นอยู่เป็นจำนวนมากชาวบ้านเรียกชื่อว่า “ว่านหอม” ที่เชื่อกันว่ามีสรรพคุณใช้เป็นยารักษาโรคได้เป็นอย่างดีและนิยมนำมาใช้เป็นส่วนผสมของยาสมุนไพร ใช้เป็นยารักษาโรคต่าง ๆ อีกด้วย จึงเป็นที่มาของการเรียกชื่อหมู่บ้านแห่งนี้ว่า “บ้านโนนสวนว่านหอม”(Nuamrat, 2018) ซึ่งต่อมาจึงได้มีการเรียกและเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านนี้ใหม่ว่า “บ้านห้วยน้ำ” มาจนถึงปัจจุบัน แต่เนื่องจากโนนสวนว่านหอมมีสภาพพื้นที่ไม่ใหญ่มากนัก จึงทำให้ชาวบ้านอีกส่วนหนึ่งได้แยกย้ายกันขึ้นไปสร้างบ้านเรือนอยู่บริเวณหัวไร่ปลายนา และยังมีกลุ่มคนที่แยกออกมาจากบ้านน้ำคำอีกส่วนหนึ่งขึ้นมาอยู่รวมกันที่คุ้มหัวนาอีก ทำให้จำนวนประชากรของคุ้มหัวนาเพิ่มมากขึ้น และต่อมาจึงได้มีการแบ่งแยกให้คุ้มหัวนาออกจากบ้านห้วยน้ำมาตั้งเป็นบ้านใหม่ชื่อ “บ้านบุก” หรือบ้านหัวนา (Sangyaanupab et al., 2018 : 3-4)

นอกจากนี้ ชาวบ้านห้วยน้ำยังมีความสัมพันธ์กับชุมชนภายนอกด้านการค้า ไปมาหาสู่เพื่อแลกเปลี่ยน สินค้าที่ได้จากชุมชน ดังที่ละมุด ฝิวขาว กล่าวไว้ว่า “คนในชุมชนจะมาทำการค้าและแลกเปลี่ยนสินค้าบริเวณวัดพระธาตุสุพรรณหงส์แห่งนี้ ถ้าหากขายในตลาดไม่หมด จึงจะนำไปขายในตลาดบ้านคูซอด ซึ่งใช้วิธีเดินไป และหากกลับก็จะซื้อของกลับเข้ามา” (Piewkhao, 2561)

2. พุทธสถานประจำหมู่บ้าน คือ วัดพระธาตุสุพรรณหงส์ (วัดบ้านห้วยน้ำ) จุดเริ่มต้นของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา

ในอดีตพี่น้องชาวบ้านห้วยน้ำ หมู่ที่ 5 มีการประกอบศาสนกิจต่าง ๆ ที่วัดบ้านน้ำคำแต่เนื่องจากชาวบ้านเดินทางไปประกอบศาสนกิจและกิจกรรมต่าง ๆ เช่น เข้าวัดปฏิบัติธรรม จำศีล ภาวนา ทำวัตรเช้า ทำวัตรเย็น ทำบุญตักบาตรในวันธรรมสวนะ และกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ค่อยสะดวก เพราะเดินทางไกล โดยเฉพาะในช่วงหน้าฝนยิ่งลำบากมาก ชาวบ้านจึงได้มีการประชุมปรึกษาหารือกันพร้อมมิมติให้สร้างวัดขึ้นมาใหม่บริเวณฝั่งหนองน้ำสาธารณะหนองผือ ในพ.ศ. 2540 โดยได้รับการบริจาคที่ดินในการตั้งวัดจากพี่น้องชาวบ้านห้วยน้ำที่อยู่บริเวณใกล้เคียงซึ่งได้ประกอบพิธีลงเสาเอกในวันที่ 29 พฤษภาคม พ.ศ. 2541 ในครั้งแรกสร้างเป็นศาลาอเนกประสงค์ขึ้นใช้ในที่ประชุมและทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชาวบ้านทางด้านทิศเหนือของสระน้ำหนองผือ ซึ่งต่อมาได้สร้างเป็นศาลาการเปรียญหลังปัจจุบันด้วยเงินบริเวณของชาวบ้านจำนวน 5,650 บาท โดยมีหลวงปู่สิน กุลญาโณ และพระสมศักดิ์ ตูซุจาโร บวชเข้าจำพรรษาในขณะนั้นจึงได้เรียกชื่อว่า วัดหนองผือ หรือ ที่พักสงฆ์บ้านห้วยน้ำ เมื่อ พ.ศ. 2549 ได้ดำเนินการขออนุญาตให้สร้างวัด เมื่อวันที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2550 มีผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสตามลำดับดังนี้ 1. หลวงปู่สิน กุลญาโณ หัวหน้าสำนักสงฆ์บ้านห้วยน้ำ ถึงแก่มรณภาพ ความเป็นมาของอุโบสถบนเรือสุพรรณหงส์จำลอง เมื่อ พ.ศ. 2545 ได้มีการประชุมประชาคมชาวบ้านพร้อมมิมติให้ดำเนินการสร้างอุโบสถขึ้นที่กลางสระน้ำสาธารณะหนองผือ ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2546 ได้ประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์ ตอกเสาเข็มจำนวน 99 ต้น และเทตอมือลงฐานรากดำเนินการก่อสร้างมาเรื่อย ซึ่งอุโบสถหลังนี้มีความกว้าง 4.90 เมตร และความยาว 13.90 เมตร หลังคาทรงจัตุรมุขมียอดเป็นมณฑปประดับด้วยยอดฉัตร 7 ชั้น เมื่อปี พ.ศ. 2549 ได้ดำเนินการขอพระราชทานพระบรมสารีริกธาตุไปยังส่วนงานสมเด็จพระสังฆราชและต่อมา

เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2550 ทางส่วนงานสมเด็จพระสังฆราชได้มีหนังสือตอบรับให้เข้ารับพระราชทานพระบรมสารีริกธาตุจากสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2550 ณ ตึกกวีราวุธ โรงพยาบาลจุฬาฯ ต่อจากนั้นได้มีการจัดเวทีประชาคมชาวบ้าน เพื่อพิจารณาตั้งชื่อวัดใหม่เพื่อให้เหมาะสมกับสิ่งที่ทางวัดได้รับประทานพระบรมสารีริกธาตุมาประดิษฐานเพื่อบูชาไว้ที่วัดซึ่งนับว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่ายิ่ง ที่ประชุมจึงได้มีมติเป็นเอกฉันท์ให้ตั้งชื่อวัดขึ้นใหม่ว่า “วัดพระธาตุสุพรรณหงส์” และเมื่อ พ.ศ. 2551 ได้ทำเรื่องดำเนินการขออนุญาตตั้งวัดไปยังสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติอีกครั้งหนึ่ง ได้รับหนังสือตอบรับประกาศอนุญาตให้ตั้งวัดในพระพุทธศาสนามีนามว่า “วัดพระธาตุสุพรรณหงส์” ซึ่งประกาศ ณ วันที่ 26 กันยายน พ.ศ. 2552 ต่อมาได้สร้างซุ้มประตูไม้หลังคาทรงไทยสมัยอยุธยา สร้างด้วยไม้ทั้งหลัง มีขนาดความกว้าง 3.39 เมตร และขนาดความยาว 16 เมตร จากฝีมือช่างในหมู่บ้านและไม้จากศรัทธาบริจาคของชาวบ้านทั้งหมด ยอดหลังคาสร้างเป็นปูนปั้นทรงเจดีย์ประดับด้วยยอดฉัตรทอง 5 ชั้น หน้าบันของซุ้มประตูใช้เป็นที่ประดิษฐานของพระพุทธรูปประจำวันเกิดปางต่าง ๆ ทั้ง 7 วัน ออกแบบและควบคุมดูแลการก่อสร้างโดย นายยงค์ คันสร พร้อมด้วยคณะกรรมการหมู่บ้านและเจ้าอาวาสวัดพระธาตุสุพรรณหงส์ และนายวิมล ทองสาย ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ดำเนินการในขณะนั้น ที่ดินวัดบ้านห้วย มีเนื้อที่เพียง 9 ไร่ โดยได้รับการบริจาคจากสาธุชนผู้มีจิตศรัทธา ดังนี้ 1) คุณพ่อทองใส คุณแม่ตร สุปัตติ พร้อมครอบครัว 2) คุณแม่อดุล ทองสาย พร้อมครอบครัว 3) คุณสายฝน บุญพบ พร้อมครอบครัว 4) อาจารย์ชาญชัย พรแก้ว และครอบครัว อีกทั้ง ผศ.ดร.สุรศักดิ์ ศรีกระจำง รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษในขณะนั้นได้นำรูปหล่อหลวงปู่ทวดเหยียบน้ำทะเลจืดและสมเด็จพระโตวัดระฆังมาถวายในช่วงที่กำลังมีการเตรียมงานเปิดวัดอย่างเป็นทางการ (ปัจจุบันประดิษฐานบริเวณศาลาไม้ท้ายเรือสุพรรณหงส์) พร้อมทั้งถวายหนังสือสวดมนต์ประมาณ 500 เล่ม (สุรศักดิ์ ศรีกระจำง, 2561 : สัมภาษณ์) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชุมชนบ้านห้วยเป็นที่รู้จักมากขึ้น (Sangyaanupab et al., 2018 : 5-6)



ภาพที่ 1 วัดพระธาตุสุพรรณหงส์

และภายหลังจากจัดตั้งวัดพระธาตุสุพรรณหงส์หรือวัดบ้านห้วยนั้งเป็นศูนย์กลางของชุมชนอย่างเป็นทางการ ในพ.ศ. 2552 จนถึงก่อน พ.ศ. 2558 ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ได้มีบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่น จะเห็นได้ว่า การจัดการท่องเที่ยวบ้านห้วยนั้งเป็นการจัดการที่เน้นการท่องเที่ยวเชิงศาสนาเป็นหลัก ส่วนใหญ่เป็นการบริหารทรัพยากรภายในชุมชนเองควบคู่ไปกับการจัดการที่เน้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นหลัก บ้านห้วยนั้งมีจุดแข็งอีกประการหนึ่งคือ ระบบนิเวศรายล้อมด้วยธรรมชาติ ที่สำคัญของชุมชนคือได้รับความสนใจจากภายนอกที่จะเข้ามาเรียนรู้ระบบนิเวศกระบวนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านห้วยนั้งตั้งอยู่บนฐานความคิดที่เน้นให้เห็นถึงความสำคัญของการฟื้นฟูและอนุรักษ์ มีการตั้งเงื่อนไขกฎหมายหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยวและต่อบ้านห้วยนั้งเพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม โดยห้ามดื่มและนำสุราของเมาเข้ามาภายในชุมชน เนื่องจากเป็นชุมชนอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งยังมีจุดอ่อน คือ องค์กรความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์พัฒนาการของชุมชนยังไม่มีการศึกษาและเรียบเรียงข้อมูลด้านนี้ สื่อและป้ายข้อมูลต่าง ๆ จึงยังไม่ทำให้เกิดความเข้าใจในตัวชุมชน และวิถีวัฒนธรรมของชุมชนบ้านห้วยนั้งเท่าที่ควร ในการจัดการการท่องเที่ยวยังอยู่แต่ในพื้นที่วัดพระธาตุสุพรรณหงส์ ซึ่งมีเพียงชาวลาวบางกลุ่มที่เข้าไปมีส่วนร่วม

ดังนั้นจึงควรดำเนินการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดความเข้าใจในประวัติศาสตร์วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของชุมชนบ้านห้วยนั้งและควรเพิ่มพื้นที่บริเวณริมถนนเข้าไปในเส้นทางท่องเที่ยว นอกจากพื้นที่วัดพระธาตุสุพรรณหงส์ ซึ่งมีชุมชนบ้านน้ำคำที่อยู่ใกล้เคียง จะทำให้เห็นพัฒนาการความสำคัญของบ้านห้วยนั้งในภาพรวมมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะช่วยเพิ่มการกระจายรายได้และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนมากขึ้น

3. แนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม บ้านห้วยนั้ง จังหวัดศรีสะเกษ

การจัดการการท่องเที่ยวบ้านห้วยนั้งที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบันเป็นการจัดการการท่องเที่ยวที่เน้นในเชิงศาสนาเป็นหลัก ที่ได้มีการนำเอาทรัพยากรวัฒนธรรมบางส่วน of ชุมชนมาใช้ในการท่องเที่ยว เช่น ประวัติความเป็นมาของชุมชน ภูมิปัญญา และศาสนสถาน เป็นต้น ซึ่งมีอยู่ในพื้นที่ของชนวนวัฒนธรรมชาติพันธุ์ลาวเป็นส่วนใหญ่ จากการที่ศึกษาและเก็บข้อมูลภาคสนามทำให้พบว่าชุมชนบ้านห้วยนั้งยังมีทรัพยากรวัฒนธรรมอันที่แสดงให้ถึงความเกี่ยวข้องของชุมชนสะท้อนให้เห็นความเป็นชุมชนเก่าแก่ มีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่สืบทอดมาตลอด และผู้คนยังมีความสัมพันธ์แนบแน่นต่อกัน สิ่งเหล่านี้นำมาใช้ในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อต่อยอดจากการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของชุมชนบ้านห้วยนั้งได้ ซึ่งมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ได้พยายามบุกเบิกเรื่องเหล่านี้มาก่อนหน้านี้แล้วตั้งแต่ พ.ศ. 2558 ถึงปัจจุบันภายใต้โครงการ “ส่งเสริมศิลปและวัฒนธรรม สร้างเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน” ตามพันธกิจที่ 4 ของมหาวิทยาลัยฯ ด้านการทำนุบำรุงศิลปและวัฒนธรรมและการพัฒนาตามพระราชบัญญัติการพัฒนาท้องถิ่นตามศาสตร์พระราชา

จากการศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวบ้านห้วยน้ำที่ผ่านมาพบว่า ควรมีการพัฒนาบ้านห้วยน้ำให้มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากขึ้น โดยคิดแนวทางการจัดการท่องเที่ยววัฒนธรรมบ้านห้วยน้ำ 6 ด้าน คือ ด้านองค์ความรู้ การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม การส่งเสริมฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชน การส่งเสริมการมีส่วนร่วม การจัดการโครงสร้างพื้นฐาน และการส่งเสริมการตลาดและการประชาสัมพันธ์ ดังนี้

3.1 ด้านองค์ความรู้

องค์ความรู้ในที่นี้ องค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ พัฒนาการวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชนบ้านห้วยน้ำ ในลักษณะของหมู่บ้านวิถีพุทธ องค์ความรู้ของชื่อบ้านเมืองของบ้านห้วยน้ำที่เคยเชื่อกันว่าในอดีตพื้นที่แห่งนี้เคยมีว่านชนิดหนึ่งขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก ชาวบ้านเรียกว่า “ว่านหอม” และถูกนำมาใช้เป็นส่วนผสมของยาสมุนไพร และชาวบ้านมีการทำเครื่องจักสานที่ใช้ในชีวิตประจำวันไว้ใช้เองจากต้นกกที่มีมากในชุมชน และจากเส้นพลาสติกเหลือใช้ วิถีชีวิตความเป็นอยู่นั้นมีความศรัทธาต่อพระบรมสารีริกธาตุและพ่อปู่นาจาคที่ช่วยคุ้มครองรักษาคนในหมู่บ้าน และผู้ที่มาเยือนซึ่งทั้งหมดนี้อาศัยอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน ใช้ทรัพยากรร่วมกันต่างมีความเด่นชัดในเรื่องของความเป็นอยู่ ความเชื่อที่แตกต่างกัน แต่มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน อาศัยอยู่ร่วมในพื้นที่นี้ได้อย่างกลมกลืน ไม่มีปัญหาความขัดแย้ง มีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ เหล่านี้คือองค์ความรู้ อันเป็นทรัพยากรวัฒนธรรมที่สำคัญ ที่สามารถนำไปใช้จัดการการท่องเที่ยวเพิ่มเติมจากที่เดิมที่ทำอยู่ จะทำให้ผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยวศึกษานั้นเกิดการเรียนรู้และเข้าใจในชุมชน แต่พบว่าปัจจุบันองค์ความรู้ด้านนี้ยังไม่ได้รับการศึกษาอย่างแท้จริง ทำให้ขาดความเข้าใจและมีการสื่อความที่ไม่ถูกต้อง ข้อควรทำการศึกษาและถ่ายทอดให้แก่คนในชุมชนโดยคนในพื้นที่เอง โดยสามารถนำไปเป็นส่วนหนึ่งในการเรียนการสอนเรื่องท้องถิ่นศึกษาในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ ของสถาบันการศึกษา คือ โรงเรียนบ้านน้ำคำ ซึ่งการศึกษานี้จะทำให้เกิดความเข้าใจ เห็นความโดดเด่นของชุมชน อันจะนำไปเป็นฐานในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน โดยชุมชนเองได้อย่างยั่งยืน เสริมสร้างความรู้แก่คนในชุมชนเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ โดยให้เยาวชนเข้ามาเป็นส่วนร่วมในการพัฒนา พร้อมทั้งถ่ายทอดความรู้เพื่อให้เกิดการสืบทอดต่อไป

3.2 ด้านการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

ทรัพยากรวัฒนธรรมของบ้านห้วยน้ำ ที่นำมาใช้ในการท่องเที่ยวของบ้านห้วยน้ำในปัจจุบัน ส่วนใหญ่เน้นที่ศาสนสถาน อาคารสถานที่ ๆ วัดพระธาตุสุพรรณหงส์ โดยการให้ข้อมูลความสำคัญของสถานที่นั้น ๆ ผ่านป้ายและมัลติมีเดีย ซึ่งจากสภาพทางภูมิศาสตร์จึงนับเป็นปัจจัยที่ทำให้ชุมชนบ้านห้วยน้ำมีความสำคัญ มีการอาศัยอย่างหนาแน่นของผู้คน เป็นชุมชนที่มีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจในอดีต นอกจากนี้แล้วทรัพยากรอันอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศยังทำให้คนในชุมชนเกิดความสัมพันธ์กันอย่างแน่นอนแน่นอนด้วย ไม่ว่าจะเป็นการนำทรัพยากรจากป่ามาใช้ในการดำรงชีวิต เช่น การจับสัตว์น้ำในคลอง การตัดไม้ไผ่และต้นกกมาใช้งาน เช่น ทำหลังคา ทำอบ ทำหมวก หรือใช้พื้นที่สระน้ำรอบพระอุโบสถในงานประเพณีประจำของชุมชน (Petkrai, 2018) ซึ่งจากการศึกษาพบว่า บ้านห้วยน้ำนั้นมีทรัพยากรวัฒนธรรมอื่น ๆ ที่สามารถนำมาจัดการในการท่องเที่ยว

ทางวัฒนธรรมได้ เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้วิธีการสาธิต และการแสดงการละเล่น และภูมิปัญญาให้แก่นักท่องเที่ยวได้ชม เช่น สาธิตการทอผ้าลายขิด การสานตะกร้าไม้ไผ่ เส้นพลาสติก ผลิตภัณฑ์ต้นกก การแปรรูปอาหาร การส่งเสริมอาหารพื้นถิ่นและอาหารวัฒนธรรม สาธิตการทำน้ำสมุนไพร การส่งเสริมการละเล่น กีฬาพื้นบ้าน ศิลปะพื้นบ้านเพื่อสุขภาพผู้สูงอายุ เด็กและเยาวชน เป็นต้น มีการนำเสนอผลิตภัณฑ์ในพื้นที่ตลาดประชารัฐ/ตลาดโบราณในชุมชน



ภาพที่ 2 การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมภายในวัดพระธาตุสุพรรณหงส์ (วัดบ้านห้วย)
ที่มา : Phomphan (2018)

3.3 การส่งเสริมฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชน

ผลที่ได้จากการท่องเที่ยวชุมชนบ้านห้วย คือ งานเทศกาล ประเพณีเก่าแก่ของชุมชน ได้รับการฟื้นฟูและประชาสัมพันธ์จนได้รับความสนใจทั้งจากคนในท้องถิ่นและภายนอกท้องถิ่น เช่น ใส่บาตรวันอาทิตย์ และวันสำคัญของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ รวมถึงการแสดงกีฬาพื้นบ้านที่ควรส่งเสริมด้วยการเน้นให้เรียนรู้ สืบสาน ฝึกการละเล่นแก่เยาวชนในชุมชนและสนับสนุนให้มีการจัดแสดงมากขึ้น

3.4 การส่งเสริมการมีส่วนร่วม

การจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ในการจัดการท่องเที่ยวบ้านห้วย อันได้แก่ กลุ่มเรือท่องเที่ยว กลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์ (มีการส่งเสริมให้กลุ่มทดลองจากทีมรองเมืองเรื่องยิ้ม กทม. มาเรียนรู้ และพักที่บ้านห้วยตามโครงการของ ททท. “ทำเที่ยวข้ามภาค : ลองมองเมืองรอง” เพื่อพัฒนาแหล่งที่พักอาศัยในท้องถิ่นสำหรับการรองรับนักท่องเที่ยว ยกกระดับชุมชนให้เป็น “ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี” ที่ยั่งยืนในอนาคต มีคฤศุเทศก์ นักวิจัยท้องถิ่น กลุ่มอาหาร กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มผลิตภัณฑ์ของฝาก มีตราสัญลักษณ์สินค้าเป็นของชุมชนเอง และเน้นบทบาทการมีส่วนร่วมในการ

บริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อชุมชน อาจใช้รูปแบบของวิสาหกิจชุมชน โดยการรวมกลุ่ม และทำการจัดการเองภายในกลุ่มการท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้ และเกิดการพึ่งพาตนเองของชุมชน โดยให้มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษและหน่วยงานภายนอกอื่น ๆ มีบทบาทเป็นเพียงผู้สนับสนุน มีใช้แกนหลักดังที่ผ่านมา

3.5 การจัดการโครงสร้างพื้นฐาน

ควรเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยวได้แก่ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว มีป้ายประชาสัมพันธ์ มีสุขสะอาดให้บริการที่ศูนย์บริการแห่งนี้ ซึ่งอยู่ห่างจากพื้นที่ในการท่องเที่ยวพอสมควร (ประมาณ 500 เมตร) ควรเพิ่มสุขาในจุดที่อยู่ใกล้กับพื้นที่อีกหนึ่งจุด ควรมีการสร้างทางเดินเลียบสระน้ำสำหรับการลอยกระทง ให้อาหารปลา และสร้างราวกันตกและหลังคาคลุมทางเดินทางสี่ที่ครอบสระน้ำ ขาดป้ายบอกทาง แผนที่ชุมชน แผนที่แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งควรพัฒนาป้ายแสดงเส้นทางการเดินให้มีความชัดเจน สร้างสื่อสัญลักษณ์อันแสดงให้ทราบว่าแหล่งทรัพยากรท่องเที่ยวในแต่ละจุด มีความสวยงามและเข้าใจง่าย การออกแบบและพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ จะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมและสอดคล้องในประโยชน์ใช้สอย บริบทแวดล้อมของสิ่งที่ตั้ง นอกจากความสวยงามเพียงอย่างเดียว

3.6 การส่งเสริมการตลาดและการประชาสัมพันธ์

แผ่นพับ สื่อบัตร และข้อมูลในเว็บไซต์ รวมทั้งบอร์ดนิทรรศการที่จัดทำโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ยังขาดข้อมูลรายละเอียดเรื่องประวัติ พัฒนาการ ความสำคัญของพื้นที่และเส้นทางการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความน่าสนใจให้นักท่องเที่ยว รวมถึงทำการส่งเสริมการตลาดผลิตภัณฑ์ ส่งเสริมมูลค่าเพิ่มในสินค้าการท่องเที่ยว เนื่องจากชุมชนบ้านห้วยนาคเป็นชุมชนที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีชื่อเสียง เช่น ผ้าลายขิด ตะกร้าจากเส้นพลาสติก ผลิตภัณฑ์จากต้นกกที่มีการติดตราผลิตภัณฑ์ประจำชุมชนแห่งนี้ อันเป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับการส่งเสริมเรื่องการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความน่าสนใจและสวยงาม สร้างจุดเด่นให้กับผลิตภัณฑ์จะเป็นการส่งเสริมรายได้ให้กับชุมชนและเป็นอีกช่องทางขายในการท่องเที่ยว

ดังนั้นแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านห้วยนาค จังหวัดศรีสะเกษ ในครั้งนี้มุ่งเน้นการพัฒนาโดยการวางแผนรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่ให้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการจากพื้นฐานของการฟื้นฟูองค์ความรู้ เอกลักษณ์ท้องถิ่นในมิติต่าง ๆ ได้แก่ องค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ ทรัพยากรวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ เป็นฐานในการพัฒนาต่อยอด เช่น การต่อยอดการศึกษา สร้างกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ หรือจัดทำหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในสถานศึกษาในท้องที่ เพื่อพัฒนาและเสริมสร้างองค์ความรู้ทางด้านอัตลักษณ์วัฒนธรรมของชุมชนบ้านห้วยนาค ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ให้ตระหนักถึง และเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรม การพัฒนาอย่างยั่งยืนในชุมชน โดยให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชน มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวภายใต้จัดการการท่องเที่ยวยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)

บ้านห้วยน้ำ เป็นชุมชนเก่าในจังหวัดศรีสะเกษ ที่ยังไม่มีการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ พัฒนาการของชุมชนอย่างชัดเจน และเป็นที่มีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและเชิงนิเวศอยู่ และปัจจุบันยังมีทรัพยากรวัฒนธรรมที่สามารถนำมาจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อเสริม การท่องเที่ยวที่มีอยู่แล้วได้ หากทำความเข้าใจประวัติศาสตร์พัฒนาการของชุมชนแล้วจะยังช่วยให้ ชุมชนและภาคส่วนอื่น ๆ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนทางการจัดการท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรมเพื่อความเหมาะสมเป็นตัวของตัวเองให้แก่ชุมชนบ้านห้วยน้ำได้

แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งจะต้องมีการศึกษาองค์ความรู้ ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และภูมิปัญญาให้เข้าใจมากขึ้น เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้และถ่ายทอดให้คน ในชุมชนและคนนอกชุมชนได้เข้าใจ ภาคภูมิใจ ควรมีการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมทั้งที่จับ ต้องได้และจับต้องไม่ได้ เพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟูและสืบทอดเพื่อสร้างความเข้มแข็งในชุมชนและเป็นแหล่ง เรียนรู้สำหรับคนนอกให้เข้าใจอัตลักษณ์ของชุมชนในบ้านห้วยน้ำ ควรส่งเสริมการรักษาฟื้นฟูสืบสาน วัฒนธรรมชุมชน ทั้งเทศกาลประเพณีและความเชื่อ อันเป็นตัวตนของชุมชนอย่างแท้จริง ใช้ดำรงอยู่ อย่างเหมาะสม และควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการทางการท่องเที่ยวอย่างมีเอกภาพเพื่อ การดูแลในบริการที่ดี เหมาะสม สามารถสร้างรายได้ ผลประโยชน์ให้กับชุมชน ควรมีการพัฒนา โครงสร้างพื้นฐานอย่างเหมาะสมและสมดุล เช่น ศูนย์ข้อมูล และบริการ ป้ายเล่าเรื่อง ป้ายบอกทาง และควรมีการส่งเสริมการตลาดและการประชาสัมพันธ์เพื่อให้บ้านห้วยน้ำเป็นที่รู้จักให้ชาวบ้านและ คนนอกเข้าใจการท่องเที่ยวยั่งยืน และเพื่อสร้างรายได้ให้ชุมชนจากการขายผลิตภัณฑ์ทางภูมิปัญญา และสินค้าของท้องถิ่น ซึ่งจากที่กล่าวมานี้จะเกิดได้เพราะชาวบ้านที่ดำเนินการท่องเที่ยวเป็นกำลังที่ ดีในการจัดการท่องเที่ยวในเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวเชิงศาสนาอยู่แล้ว น่าจะพัฒนาต่อยอดมาเป็น การจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของบ้านห้วยน้ำได้โดยไม่มียาก ทั้งนี้หน่วยงานภายนอกควรมี บทบาทเข้ามาช่วยส่งเสริมและสนับสนุนด้วยอย่างที่เคยปฏิบัติมา อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านโดยเฉพาะ กลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่ ควรมีการรวมศูนย์และมีบทบาทในการดำเนินการอย่างมีเอกภาพ เข้าถึง การบริหารจัดการในลักษณะการจัดการท่องเที่ยวชุมชนโดยชุมชนเพื่อชุมชน โดยหน่วยงานและภาค ส่วนอื่น ๆ เป็นพี่เลี้ยงสนับสนุน

แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านห้วยน้ำเหล่านี้ น่าจะเป็น ประโยชน์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนบ้านห้วยน้ำที่เหมาะสมและยั่งยืนซึ่งจะเป็นเป้าหมายและ เครื่องมือให้ชาวบ้านได้ตระหนักเห็นคุณค่าและภาคภูมิใจในทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน โดยให้การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการผลักดันให้เกิดการอนุรักษ์ฟื้นฟูและ รักษาอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านห้วยน้ำต่อไป



ภาพที่ 3 โปสเตอร์ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว

อาจสรุปได้ว่า ข้อสังเกตต่าง ๆ จะเป็นแนวทางให้ชุมชนท้องถิ่นมีความเข้มแข็งในการที่จะรักษามรดกทางวัฒนธรรม รวมทั้งสามารถปรับตัวให้เข้ากับความเปลี่ยนแปลงที่บังเกิดขึ้นอันเนื่องจากการท่องเที่ยวที่ขยายตัวมากขึ้น ส่วนผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว คงมิใช่เน้นเรื่องการเดินทางท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว แต่ยังต้องหาวิธีการรักษาอนุรักษ์สิ่งต่าง ๆ ในท้องถิ่นรวมทั้งเสนอรูปแบบใหม่ ๆ และวิธีการของการท่องเที่ยวอีกด้วย

ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

ชุมชนบ้านหวานเป็นชุมชนให้ความสำคัญและมีความตื่นตัวในเรื่องของการอนุรักษ์ฟื้นฟู การศึกษาวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน โดยมีการท่องเที่ยวในกลไกหนึ่งที่ทำให้เกิดความภาคภูมิใจ ความตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรม ดังนั้น สถาบันการศึกษา องค์กรส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชนจึงควรสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการจัดการความรู้ และการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชน และการจัดหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่น แต่อย่างไรก็ดี การศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวบ้านหวาน จังหวัดศรีสะเกษเพื่อแสวงหาแนวทางความเป็นไปได้ในการพัฒนาครั้งนี้ ยังมีข้อจำกัดในเรื่องของวิธีการดำเนินการศึกษา ซึ่งมีได้ ทำการศึกษาแบบมีส่วนร่วม ขาดการทำเวทีระดมความคิดเห็น เพื่อทราบความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ซึ่งจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้ศึกษาและคนในชุมชน และด้วยเวลาอันจำกัด ทำให้การศึกษาข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ พัฒนาการของชุมชนนั้นยังมีข้อข้อมูลทั้งหมด ยังสามารถศึกษาเพิ่มเติมได้อีกมาก อีกทั้งการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ยังอาจเป็นแนวทางศึกษาสำหรับพื้นที่อื่นๆ ที่มีประเด็นศึกษาใกล้เคียงกันด้วยได้ไม่มากนัก

เอกสารอ้างอิง (References)

จังหวัดศรีสะเกษ. (2559). ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น : ประวัติอำเภอ ตำบล หมู่บ้านของจังหวัดศรีสะเกษ. ศรีสะเกษ : วัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ.

- ชนัญ วงษ์วิภาค และคนอื่น ๆ. (2527). **การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน**. กรุงเทพฯ : คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ดลฤทัย โกวธนะกุล. (2553). **การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน**. ขอนแก่น : โครงการผลิตตำรา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2553). **พลวัตการท่องเที่ยวอีสานใต้ : คันหารอยยิ้มร่วมสมัยแห่งกาลเวลา ผ่านงานวิจัย**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ธิดา สารยา. (2539). **ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น : ประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับสังคมมนุษย์**. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.
- บุญยสฤกษ์ อเนกสุข. (2560). **ยล เยี่ยม เยือน เหยา : แนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม**. พิษณุโลก : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ประกาศิต อานุกาฬแสนยากร และคนอื่น ๆ. (2561). **วิถีแห่งการพัฒนาท้องถิ่น ราชภัฏกับชุมชน บ้านหว้าน อำเภอมือทอง จังหวัดศรีสะเกษ : บ้านหว้าน จากอดีตถึงปัจจุบันสู่อนาคต**. ศรีสะเกษ : มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ. (2559). **โครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นกับการท่องเที่ยวเชิงศาสนา 1 ตำบล 1 มหาวิทยาลัย**. ศรีสะเกษ : มหาวิทยาลัยฯ.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ. (2560). **โครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นกับการท่องเที่ยวเชิงศาสนา 1 ชุมชน 1 มหาวิทยาลัย**. ศรีสะเกษ : มหาวิทยาลัยฯ.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2541). **พิพิธภัณฑ์และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น : กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์.
- ศรัณย์ เลิศรักข์มงคล (2540, มกราคม-มีนาคม) “การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน” **จลสารการท่องเที่ยว**. 15(1) : 10-22.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, บรรณาธิการ. (2558). **โลว์วัฒนธรรมอีสานในงานวิจัย**. เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุรศักดิ์ ศรีกระจำง. (2561, กรกฎาคม 22). **ผู้ช่วยอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ**. สัมภาษณ์.
- อรรถ นันทจักร์. (2550). **ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกับการท่องเที่ยว**. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- ละมุด ผิวขาว. (2561, กันยายน 12). **ราษฎรชุมชนบ้านหว้าน**. สัมภาษณ์.
- เสมียน นวมรัตน์. (2561, กันยายน 5). **ราษฎรชุมชนบ้านหว้าน**. สัมภาษณ์.
- สำเนา เพชรไกร. (2561, กันยายน 1). **ราษฎรชุมชนบ้านหว้าน**. สัมภาษณ์.

Translated Thai References

- Aneksook, B. (2017). *YoL, Yiam, Yuen and Yao: concepts and theories on cultural tourism*. Phitsanulok: Naresuan University Press. [In Thai]

- Chuaybamrung, T. (2010). **The dynamics of South-East Isan travel: Search for a contemporary smile of time through research.** Bangkok: Thailand Research Fund (TRF). [In Thai]
- Kowathanakun, D. (2010). **Sustainable tourism development.** Khon Kaen: Textbook production project Khonkaen University. [In Thai]
- Lertrukmongkol, S. (1997, January-March). "Sustainable Tourism for Sustainable Development" **Tourism Journal.** 15 (1): 10-22. [In Thai]
- Nantachak, A. (2007). **Local history and tourism.** Ubon Ratchathani: Ubon Ratchathani University Press. [In Thai]
- Nuamrat, S. (2018, September 5). The villagers of Ban Wan. **interview.** [In Thai]
- Piewkhao, L. (2561, September 12). Ban Wan. **interview.** [In Thai]
- Petkrai, S. (2018, September 1). Ban Wan. **interview.** [In Thai]
- Sangyaanupab, P. et al. (2018). **Local development pathways Rajabhat and Ban Waan, Muang District, Sisaket Province: Ban Wa from the past to the present to the future.** Sisaket: Sisaket Rajabhat University. [In Thai]
- Saraya, T. (1996). **Local history: history related to human society.** Bangkok: Ancient City. [In Thai]
- Srikrachang, S. (2018, July 22). Assistant to President Sisaket Rajabhat University. **interview.**
- Srisaket Province. (2016). **History, culture and local wisdom: history, district, district and villages of Sisaket Province.** Si Sa Ket: Culture of Sisaket Province. [In Thai]
- Sisaket Rajabhat University. (2016). **Local product development project and religious tourism 1 Tambon 1 University.** Sisaket: University. [In Thai]
- Sisaket Rajabhat University. (2017). **Local product development project and religious tourism 1 Community 1 University.** Sisaket: University. [In Thai]
- Srisantisuk, S, Editor. (2015). **Esan Isan Culture in Research.** Chiang Mai: Department of Sociology and Anthropology, Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University. [In Thai]
- Waliphodom, S. (1998). **Museums and local history: a collaborative learning process.** Bangkok: Lek-Prapai Foundation Viriyaphan. [In Thai]
- Wongwipak, C. et al. (1984). **Sustainable tourism management.** Bangkok: Faculty of Archeology, Silpakorn University. [In Thai]